

Европейски съд по правата на човека

Толстой Милославски срещу Обединеното кралство (Tolstoy Miloslavski v. the United Kingdom)

Жалба № 18139/91, А.316-В

Решение от 13 юли 1995 г.

(резюме) *

Чл. 10: свобода на словото

Високият размер на обезщетението за вреди в резултат на клевета, при отсъствието на адекватни и ефективни гаранции срещу присъждането на несъответно голяма сума, води до нарушение на правата по чл. 10 от Конвенцията.

Факти по делото

През март 1987 г. граф Николай Толстой Милославски, британски гражданин, по професия историк, написал брошура, озаглавена “Военните престъпления и ректорството на колежа Уинчестър”. Брошурата била разпространена от господин Найджъл Уотс между родители, момчета, персонал и бивши ученици от училището, както и между членове на парламента, членове на Камарата на лордовете и представители на пресата. В брошурата се твърдяло, че между средата на м. май и началото на м. юни 1945 г. около 70 000 казаци, югославски военнопленници и бежанци са били предадени на съветските и Титовите комунистически сили в резултат на спогодба, направена с Пети британски корпус, управляващ окупираната Австрия. Между тях били голям брой жени, деца и дори бебета. Болшинството от предадените казашки офицери и семействата им имали паспорти, издадени от Обществото на народите или паспорти на западноевропейски държави, в които намерили убежище след прогонването им от Русия през 1918-1920 г. Следователно, те нямали задължението да се върнат според условията на Ялтенското съглашение, което се е отнасяло само за съветски граждани. Преобладаващият брой от тези беззащитни хора, които имали доверие на британската корона, били или избити с невероятна жестокост незабавно след предаването им или изпратени в комунистически затвори и трудови лагери. Човекът, който издавал всички заповеди и организирал всички детайли на тази операция, извършена с нечувано двуличие и бруталност, бил бригаден командир Тоби Лоу, който след това получил от Харолд Макмилън благородническата титла на първи барон Олдингтън. От 1979 г. той бил ректор на колежа Уинчестър – един от най-старите и авторитетни английски колежи. Авторът отбелязвал, че дали лорд Олдингтън е подходяща фигура за такъв пост, е въпрос, който трябва да се обсъжда на първо място от колежа, но също така

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

закономерна била и широката обществена загриженост за това, че човек, отговорен за подобни чудовищни деяния, би могъл да продължи да заема пост, който е почетен в едно общество и по-специално служи като пример за младите хора.

Според автора на брошурата, съществували многобройни доказателства, че лорд Олдингтън е организиран извършването на едно голямо военно престъпление с пълното съзнание, че действията не са одобрени от по-висшето командване, и с ясната представа какво очаква предаваните лица. Граф Толстой Милославски подчертавал, че лорд Олдингтън многократно е бил обвиняван в книги и в статии, от пресата и от обществото, че е военнопръстъпник, чиято дейност заслужава сравнение с тази на най-лошите сатрапи на нацистка Германия или на Съветска Русия.

Лорд Олдингтън завел срещу господин Уотс дело за клевета, като граф Толстой Милославски по собствено желание встъпил в процеса. Лорд Олдингтън поискал делото да се гледа от съдия, без състав от съдебни заседатели, но жалбоподателят упражнил своето право да иска разглеждането му от състав съдебни заседатели. Процесът започнал на 2 октомври 1989 г. и продължил до 30 ноември, когато се произнесъл съставът от 12 съдебни заседатели. Лорд Олдингтън давал показания в течение на шест дни и половина, а жалбоподателят излагал доказателствата си в продължение на повече от 5 дни, като били призовани голям брой свидетели.

Съдията дал на състава от съдебни заседатели подробни указания по правните въпроси във връзка с определянето на обезщетението за вредите, ако се установи наличие на клевета. Той посочил, че самият адвокат на ответника в заключителната си реч е заявил, че ако се докаже правотата на ищеца, обезщетението трябва да бъде много щедро, но обърнал внимание, че не страните диктуват как съдебните заседатели да решат въпроса за обезщетението. Това те трябва да сторят в съответствие със закона и да определят сума, която има за цел не да накаже ответника, а да компенсира ищеца за причиненото му увреждане. Съдията посочил факторите, които заседателите трябва да вземат предвид, и подчертал, че не бива да се ръководят от резултатите по което и да било друго дело, което са чели или за което са чували, тъй като фактите и правните съображения са винаги свършено различни. Освен това, той обяснил на съдебните заседатели, че не следва да им предлага конкретни цифри, но те трябва да изхождат от реалната покупателна сила на парите, например като съобразят цената на една къща.

В единодушното си решение от 30 ноември 1989 г. съставът от съдебни заседатели отговорил на въпросите, поставени от съдията Дейвис, по следния начин:

Ответниците – жалбоподателят и господин Уотс, доказали ли са, че изложените в брошурата факти са истина? Отговор – не.

Брошурата съдържа ли изразяване на мнения? - Да.

Установили ли са ответниците, че тези изразени мнения са справедливи, в смисъл, че те са такива, каквито един добронамерен човек честно би могъл да си състави, опирайки се на фактите, за които е доказано, че са истина? – Не.

Кой е прав в конкретния случай - ищецът лорд Олдингтън или ответниците? - Лорд Олдингтън.

5. Каква сума присъждате на лорд Олдингтън като обезщетение за вреди? - 1 500 000 лири.

В съответствие с това съдията Дейвис оформил решението, според което жалбоподателят и господин Уотс трябвало да заплатят посочената сума, приблизително три пъти по-голяма от най-голямата сума, присъждана някога по дело за клевета, разглеждано в Англия. В допълнение, по искане на лорд Олдингтън, той постановил забрана за ответниците да публикуват или да допускат, да подтикват или да помагат за публикацията на текста на процесната брошура, или “всякакви други твърдения, изразени по какъвто и да е начин” в смисъл, че във връзка с предаването през 1945 г. на военен или граждански персонал, ищецът е виновен в неподчинение, измама, криминално, безчестно, безчовечно или друго неразрешено поведение, или е отговорен за последващото третиране на такъв персонал от съветски и югославски власти. Ответниците можели да искат изменение или отмяна на тази забрана.

Граф Милославски подал жалба до Апелативния съд, посочвайки ред основания, някои от които били свързани с правото му на справедлив процес. На 9 януари 1990 г. лорд Олдингтън поискал от Апелативния съд да издаде разпореждане, с което да задължи жалбоподателя да внесе гаранция, която да покрие разходите по защитата му срещу жалбата, ако тя не бъде уважена. Било безспорно, че жалбоподателят не би бил в състояние да заплати тези разходи.

В отворено писмо от 2 февруари 1990 г. лорд Олдингтън предложил решението за обезщетение за вреди да не се изпълнява в частта му за 1,2 милиона лири. В отговора си жалбоподателят потвърдил, че не е в състояние да осигури гаранция за разноските на лорд Олдингтън пред апелативната инстанция. Заявил, че процесът е бил пародия на правосъдие, и отклонил предложението за споразумение.

Овластеното длъжностно лице от Апелативния съд отхвърлило искането на лорд Олдингтън за гарантиране на разноските по обжалването, но пълният състав на съда отменил разпореждането му и постановил жалбоподателят да внесе, като условие за разглеждане на жалбата, гаранция в размер на 124 900 лири в 14-дневен срок. Той отхвърлил искането му за определяне на по-дълъг срок. Жалбоподателят не внесъл гаранцията и жалбата била оставена без разглеждане.

Към момента на производството пред Европейския съд, жалбоподателят не бил заплатил на лорд Олдингтън никаква част от присъдените обезщетение и съдебни разноски.

Съгласно английското право искът за клевета има за цел да се възстанови репутацията на ищеца и да се обезщетят вредите, които е претърпял вследствие на разгласяването пред трето лице или лица на засягащи го неверни дискредитиращи твърдения. Ответникът по тези дела може да докаже истинността на разгласените дискредитиращи твърдения и така да установи, че ищецът не е бил увреден. Макар и да е възможно от публикуването да произтекат вреди и тогава, когато разгласените факти са верни, за този случай правото не предвижда защита по исков ред. Съгласно приложимото правило за обективна отговорност, убеждението на автора във верността на твърденията не го освобождава от отговорност, ако те са обективно неверни. В полза на ищеца е установена оборимата законова презумпция, че дискредитиращите твърдения са неверни. Ако ответникът направи опит, който обаче се окаже безуспешен, да докаже истинността им, това може да доведе до увеличаване на размера на вредите.

Ако разглежданите изявления могат разумно да бъдат възприети в дискредитиращ смисъл, съдията трябва да предостави на съдебните заседатели да преценят дали те в действителност са опозорили ищеца. Ако ли не, той трябва да

постанови решение в полза на ответника, без да оставя делото да бъде решавано от съдебните заседатели. Когато делото се разглежда от съдебни заседатели, съдията трябва да им изясни правното понятие за клевета и да ги остави да преценят дали фактите съответстват на това понятие или не. Определянето на обезщетението е задължение на състава от съдебни заседатели, а не на съдията, освен ако той не решава делото самостоятелно. Съдията не може да решава каква сума трябва да бъде присъдена като обезщетение, а трябва да насочи съдебните заседатели относно релевантните фактори, като например широтата на разгласяването, степента, в която на тези думи може да се даде вяра, или лицата, които имат специални познания, необходими, за да различат клеветата, позицията и общественото положение на ищеца, поведението на ищеца и на ответника и всички обстоятелства по делото.

Няма долна или горна граница на сумата, която може да се присъди от съдебните заседатели по такова дело.

В своята жалба пред Европейската комисия по правата на човека граф Толстой се е оплакал от нарушение на правото му на справедлив процес от безпристрастен съд съгласно [чл. 6, т. 1](#) от Конвенцията. Като се е позовал първоначално на [чл. 13](#), а впоследствие и на чл. 6, т. 1, той е твърдял също, че с определението си, с което е обусловил правото му на жалба от заплащането на сумата 124 900 лири като гаранция за разноските на лорд Олдингтън, Апелативният съд е нарушил неговото право на достъп до правосъдие. Най-сетне, той е твърдял, че решението да заплати 1,5 милиона лири и забраната, постановена от съда, са нарушили правото му на свобода на изразяване, гарантирано в чл. 10 от Конвенцията.

Комисията е приела за недопустимо оплакването за несправедлив процес и е обявила жалбата в останалата ѝ част за допустима. В доклада си от 6 декември 1993 г. тя е изразила становище, че няма нарушение на правото на жалбоподателя на достъп до правосъдие, съгласно чл. 6, т. 1, но е намерила нарушение на правото му на свобода на словото съгласно чл. 10.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 10 от Конвенцията

Жалбоподателят поддържа, че сумата на обезщетението за вреди, което е осъден да заплати, не може да се счита за “предвидена от закона”, както и че размерът на обезщетението и обхватът на наложената му забрана не са пропорционални на целта да се защитят “репутацията или правата” на лорд Олдингтън и поради това не са били “необходими в едно демократично общество”.

Правителството оспорва тези твърдения. Комисията е възприела тезата на жалбоподателя, че обезщетението не е пропорционално, но не е изразила становище по отношение на другите му оплаквания.

“Съдът констатира на първо място, че разглежданият казус се ограничава само до оплакването относно размера на присъденото обезщетение за вреди и постановената от съда забрана. В този смисъл той се различава от делата за клевета, които Съдът е разглеждал досега (вж. например решенията по делата

[Лингенс с/у Австрия](#)¹, 8.07.1986 г., А.103, стр. 24-28, §§ 34-47; [Кастелс с/у Испания](#)², 23 април 1992 г., А.236, стр. 20-24, §§ 33-50; [Торгейр Торгейрсон с/у Исландия](#)³, 25.06.1992 г., А.239, стр. 24-28, §§ 55-70), които са касаели било самото решение относно отговорността, било него и наложената санкция.

Както присъждането на обезщетение за вреди, така и наложената забрана, очевидно са представлявали намеса при упражняване от страна на жалбоподателя на свободата на словото, както е гарантирана в т. 1 на чл. 10, и по това не се спори пред Съда.

А. Дали присъденото обезщетение е било “предвидено от закона”?

Относно присъдената като обезщетение сума жалбоподателят се оплаква, че не е била “предвидена от закона”.

1. Общи принципи

Изразът “предвидени от закона” в чл. 10, т. 2 трябва да бъде тълкуван в светлината на общите принципи относно съответстващия му израз “в съответствие със закона” в чл. 8, т. 2. (вж. решенията по делата [Сънди таймс с/у Обединеното кралство](#)⁴ (№ 1), 27.10.1978 г., А.30, стр. 30-31, §§ 48-49 и [Малоун с/у Обединеното кралство](#)⁵, 2.08.1984 г., А.82, стр. 31, § 66), които са обобщени в решението от 25.02.1992 г. по делото [Маргарета и Роджър Андерсън с/у Швеция](#)⁶ (А.226-А, стр. 25, § 75) по следния начин:

“Изразът... изисква на първо място оспорваните мерки да имат основание във вътрешното право. Той се отнася също и до качеството на въпросния закон, като изисква същият да бъде достъпен за лицата, които засяга, и да бъде формулиран достатъчно точно, за да им даде възможност – при нужда с подходяща правна помощ – да предвидят в една разумна според обстоятелствата степен последиците, до които може да доведе дадено действие. Закон, който предоставя дискреционна власт, сам по себе си не е в несъответствие с това изискване, стига обхватът на дискрецията и начинът на упражняването ѝ да са посочени с яснота, достатъчна като се има предвид съответната законна цел, за да се даде на индивида адекватна защита срещу произволна намеса.”

Освен това, Съдът отново подчертава, че думата “закон” обхваща не само законодателството, но също така и общото право (вж. споменатото по-горе решение по делото [Сънди таймс с/у Обединеното кралство](#)).”

2. Прилагане на горните принципи

Жалбоподателят не отрича, че присъденото обезщетение се е основавало на вътрешното право, но се оплаква, че това право не му е давало възможност да предвиди в разумна степен, че сумата би могла да възлезе на 1 500 000 лири. Той изтъква, че в английското общо право няма горна или долна граница на

---

¹ Lingens v. Austria

² Castells v. Spain

³ Thorgeir Thorgeirson v. Iceland

⁴ Sunday Times v. the UK

⁵ Malone v. the UK

⁶ Margareta and Roger Anderson v. Sweden

присъжданите обезщетения за вреди. Степента, в която един съдия можел да даде насоки на съдебните заседатели, била точно определена. Не можело да се предлагат цифри и не трябвало да се вземат предвид за сравнение присъдените вреди по други дела за клевета или даже за причинени лични увреждания. Насоки можели да бъдат дадени само за да подпомогнат съдебните заседатели да преценят действителната стойност на големите суми пари. По това време по английското право не съществувал признат принцип, който да изисква обезщетението да бъде пропорционално на целта да се поправи вредата, нанесена на репутацията на ищеца. Съдебните заседатели не изложили никакви мотиви за своето решение, което би могло да бъде отменено от Апелативния съд само ако е дотолкова неразумно, че не би могло да бъде постановено от здравомислещи хора.

Жалбоподателят подчертава, че в резултат на горното по неговия процес съдията не е насочил съдебните заседатели да имат предвид, че обезщетението трябва да бъде пропорционално на претърпените от лорд Олдингтън вреди и изтъква, че присъдената сума е три пъти по-голяма от най-голямата сума, присъждана преди това от английски състав от съдебни заседатели по дело за клевета, и е значително по-голяма от сумата, която би била присъдена на ищец, страдащ от постоянно и изключително тежко разстройство на здравето или на психиката в случаи на лично увреждане. За адвокатите на жалбоподателя било невъзможно да предвидят присъждането на такова огромно обезщетение.

Правителството възразява, че средство за защита като обезщетението за вреди в резултат на клевета трябва да бъде гъвкаво, за да могат да се съобразят фактите във всеки отделен случай, особено такъв изключителен случай като настоящия. При всички положения, Европейският съд не бил оправомощен да преценява абстрактно английското право относно клеветата.

“Съдът отбелязва на първо място, че констатираната от съдебните заседатели клевета е била от изключително сериозно естество. И наистина, по време на процеса пред английския съд адвокатът на жалбоподателя и самият жалбоподател са признали, че ако бъде установена клевета, съдебните заседатели биха имали основание да присъдят много голяма сума като обезщетение.

Съдът приема, че националните закони относно изчисляването на обезщетението за накърняване на репутацията трябва да вземат предвид безкрайното многообразие на фактически ситуации. Една значителна степен на гъвкавост може да е необходима, за да даде възможност на съдебните заседатели да определят обезщетение, съответстващо на обстоятелствата на конкретния случай. В действителност, това е отразено в обобщението, направено от английския съдия пред съдебните заседатели по делото. От това следва, че отсъствието на конкретни указания в правните норми относно обезщетението трябва да се разглежда като присъща особеност на правото в тази област.

В съответствие с това, понятието “предвидени от закона” в чл. 10 на Конвенцията не би могло да изисква жалбоподателят, дори и с подходящ правен съвет, да може да предвиди с някаква степен на сигурност размера на обезщетението за вреди, който би бил присъден в неговия конкретен случай.”

Съдът отбелязва, освен това, че свободата на преценка, която имат съдебните заседатели при определяне на обезщетението, не е неограничена и те са длъжни да вземат предвид редица фактори като засягането на чувствата, тревогата и несигурността във връзка със съдебния процес, отсъствието на извинение и пр. Съдията им дава указания относно закона. В допълнение на това, Апелативният

съд може да отмени решението относно присъдената сума, между другото и на основание на нейния неразумен размер, и да разпореди нов съдебен процес.

“Вижда се, следователно, че дори и принципът на пропорционалността да не е бил признат като такъв по приложимото национално право, решенията относно обезщетенията са подчинени на редица ограничения и гаранции.

В процеси със съдебни заседатели, отсъствието на мотиви за присъждането на обезщетение в определен размер е нормата и е до голяма степен неизбежно. Поради това, възражението на жалбоподателя, че липсата на мотиви е засегнала предсказуемостта на присъждането на една особено висока сума по неговото дело, не е убедително. Нещо повече – този аргумент би могъл да се използва по отношение на всяка сума, независимо от размера ѝ, и засяга не толкова размера на сумата, колкото самото естество на системата на произнасяне от състав съдебни заседатели.

Като се вземат предвид фактът, че в тази област може да бъде оправдана висока степен на гъвкавост, различните критерии, за които трябва да държат сметка съдебните заседатели при определяне на обезщетението, както и упражняваният от Апелативния съд контрол, Съдът стига до заключението, че релевантните правни норми относно обезщетението за клевета са били формулирани с достатъчна прецизност. Накратко – присъденото обезщетение е било “предвидено от закона”.⁷

Б. Дали присъденото обезщетение и постановената забрана са преследвали законна цел?

Не се спори, че обезщетението и забраната са преследвали законната цел да се защитят “репутацията и правата на другите”.

В. Дали обезщетението и забраната са били “необходими в едно демократично общество”?

1. Обезщетението

Жалбоподателят и Комисията са на мнение, че сумата на обезщетението не е била пропорционална на легитимната цел да се охранят репутацията или правата на лорд Олдингтън. Жалбоподателят изтъква, че по времето на събитията съдебният контрол е бил недостатъчен, за да гарантира пропорционалност на обезщетенията за вреди в резултат на клевета. Той подчертава по-нататък, че съдебните заседатели не са били насочени да разгледат като смекчаващо отговорността обстоятелството, че критиката е засягала действия по служба, извършени от лорд Олдингтън като длъжностно лице, и е повдигнала въпроси от много голям обществен интерес. Тези фактори, които били в полза на допускането на широки граници на приемлива критика, не били релевантни според английското право. На съдебните заседатели било указано освен това, че опитът да се оправдаят твърденията би направил претърпените вреди по-тежки. Този принцип, заедно с правилото за обективната отговорност при клевета, водел до налагането на по-строга наказание на ответник, който е направил своите

---

⁷ Решението е взето с единодушие.

твърдения добросъвестно, но не е могъл да докаже истинността им, отколкото на ответник, който е знаел че лъже и не е опитал да защити твърденията си.

Правителството поддържа, че съществува разумна връзка на пропорционалност между сумата, присъдена като обезщетение, и целта да бъде компенсирана нанесената на лорд Олдингтън вреда и да се възстанови репутацията му. Те сочат, че чл. 10 налага “задължения и отговорности”, а памфлетът на жалбоподателя е бил лъжлив и несправедлив и е целял да предизвика дело за клевета. Въпреки че съдебните заседатели не изложили мотиви, очевидно било, както отбелязал и Апелативният съд, че те са присъдили толкова голяма сума поради огромната клевета. Правителството твърди също, че по мнение на Апелативния съд съдебните заседатели са получили пълни указания от страна на съдията. Освен това, пред първоинстанционния съд жалбоподателят и адвокатът му признали, че ако лорд Олдингтън спечели делото за клевета, той би трябвало да получи много голяма сума. Пред Апелативния съд жалбоподателят не проявил загриженост относно размера на присъденото обезщетение, а преди това отклонил предложението на лорд Олдингтън обезщетението да бъде фиксирано на 300 000 лири. Това предложение останало открито и жалбоподателят бил в състояние по всяко време да намали отговорността си с 1,2 милиона лири, ако действително желаел да стори това.

“Съдът припомня от самото начало, че неговото разглеждане се ограничава до обезщетението, така, както то е било определено от съдебните заседатели, при обстоятелствата на съществуващия по това време съдебен контрол, и не се простира върху констатациите на съдебните заседатели относно наличието на клевета. От това следва, че преценката му относно фактите е още по-ограничена, отколкото би била, ако оплакването засягаше и наличието на клевета.

Във връзка с това трябва също така да се посочи, че схващанията за това кое би представлявало един подходящ отговор от страна на обществото на слово, което не се ползва от защитата на чл. 10 от Конвенцията, може да се различават значително в отделните договарящи държави. Компетентните национални органи са в по-добра позиция от Европейския съд да решат въпроса и затова трябва да се ползват от широка свобода на преценка в това отношение.

От друга страна, фактът, че жалбоподателят е отклонил предложението на лорд Олдингтън да се споразумеят за една по-малка сума, не намалява отговорността на Обединеното Кралство по Конвенцията по отношение на оспореното обезщетение за вреди.

Съдът обаче взема предвид факта, че жалбоподателят и неговият адвокат са приели, че ако съдебните заседатели констатират наличие на клевета, те би следвало да присъдят значително обезщетение. Това е един важен елемент, който трябва да се има предвид, но то не означава, че съдебните заседатели са били свободни да постановят каквото и да е подходящо по тяхна преценка обезщетение, тъй като съобразно Конвенцията едно обезщетение за клевета трябва да бъде в разумна връзка на пропорционалност с претърпяното увреждане на репутацията.

Съдебните заседатели са били напътени да не наказват жалбоподателя, а само да присъдят една сума, която би компенсирала неимуществените вреди, нанесени на лорд Олдингтън. Сумата, която те са определили, е била три пъти по-голяма от най-голямата сума, присъждана преди това в Англия като обезщетение за клевета, а съпоставимо обезщетение не е било присъждано и след това. Обезщетение в такъв размер следва да бъде специално подложено на обсъждане,

при положение че самото приложимо към момента национално материално право не е предвиждало изискване за пропорционалност.

В това отношение трябва да се отбележи, че по времето на събитията националното право е предоставяло голяма свобода на съдебните заседатели. Апелативният съд не е можел да отмени присъдената сума единствено поради прекалено големия ѝ размер, а само в случай че е толкова неразумна, че не би могла да бъде присъдена от здравомислещи хора, и е била определена по приумица, безотговорно или безразсъдно.

По едно по-скорошно дело – *Рантцен срещу Мирър груп нюзпейпърс лимитид*, самият Апелативен съд е посочил, че предоставянето на почти неограничена дискреция на съдебните заседатели води до липса на удовлетворителна мярка за решаване на въпроса какво е “необходимо в едно демократично общество” за целите на чл. 10 от Конвенцията. Той е отбелязал, че общото право – ако се разбира правилно – изисква съдилищата да обуславят присъждането на обезщетение за вреди в размер на големи суми от едно по-щателно от обичайното проучване. Що се отнася до това какви напътствия би могъл да даде съдията на съдебните заседатели, Апелативният съд е посочил, че трябва да се надяваме, че с течение на времето серия от решения на Апелативния съд (...) ще установи известни стандарти относно “подходящите” обезщетения. Междувременно, съдебните заседатели трябвало да бъдат приканвани да преценяват покупателната сила на всяка сума, която биха присъдили, и да осигурят всяко обезщетение, което определят, да е пропорционално на понесената от ищеца вреда и да възлиза на сума, която е необходимо да му се присъди, за да обезпечи адекватна компенсация и да възстанови неговата репутация.

Съдът може само да подкрепи тези констатации на Апелативния съд в смисъл, че обхватът на съдебния контрол в първоинстанционното и в апелативното производство, по времето, когато е разглеждано делото на жалбоподателя, не са предлагали адекватни и ефективни гаранции срещу едно непропорционално голямо обезщетение.

Съобразно с това, като се вземе предвид размерът на обезщетението по делото на жалбоподателя във връзка с отсъствието на адекватни и ефективни гаранции срещу несъответно голямо обезщетение по времето на събитията, Съдът намира, че е налице нарушение на правата на жалбоподателя по чл. 10 от Конвенцията.⁸”

2. Забраната

Жалбоподателят твърди също, че забраната за публикации е била непропорционална на целта да се защитят репутацията или правата на лорд Олдингтън. Тя била изключително широка и била постановена като последица от едно решение на съдебните заседатели, по което не били изложени мотиви и което било тълкувано от съдията по най-широкия възможен начин. Предотвратявала всякакви коментари относно ролята на лорд Олдингтън по отношение на предаването на казаци и на югославяни и публикуването на каквито и да било критични коментари относно дейността на Пети корпус, които биха се отразили неблагоприятно на лорд Олдингтън, независимо от това дали той би бил назован или не. При отсъствието на уважена жалба, искането да се измени или да

---

⁸ Решението е взето с единодушие.

се отмени забраната никога нямало да бъде успешно. Според жалбоподателя, забраната представлява постоянна и сериозна намеса във връзка с възможността му да упражнява професията си на историк, като му забранява да публикува плодовете на своя изследователски труд относно въпросните събития. Във всеки случай, забраната не била пропорционална, ако се разгледа във връзка с обезщетението, тъй като мерките преследвали отчасти една и съща цел. Когато присъдили обезщетението, съдебните заседатели не били наясно, че съдията ще постанови и такава забрана. Ето защо било много вероятно обезщетението да е било предназначено не само да компенсира лорд Олдингтън, но също и да възпре жалбоподателя от публикуване в бъдеще.

Правителството оспорва тези твърдения. Неговите представители поддържат, че в светлината на решението на съдебните заседатели съдът е бил оправомощен да предотврати бъдещо повтаряне на клеветата от страна на жалбоподателя и това е била целта на забраната. Жалбоподателят не се възползвал от възможността, която все още била открита за него, да поиска забраната да бъде изменена или отменена, нито пък я обжалвал. Що се отнася до твърдението, че забраната се покрива частично с решението за вреди, правителството подчертава, че тя е целяла да се възпре бъдещо увреждане, докато обезщетението е имало за цел само да компенсира загубите и да възстанови репутацията на лорд Олдингтън.

“Както Съдът вече констатира, няма предявена претенция за това, че констатацията на съдебните заседатели относно наличието на клевета е несъобразно с чл. 10. Забраната е само логическа последица от тази констатация и е била оформена точно за да възпре жалбоподателя от повтаряне на клеветническите твърдения срещу лорд Олдингтън. Нищо не сочи, че забраната се е разпростряла отвъд тази цел. Няма и никакво друго основание да се приеме, че тази мярка, разгледана самостоятелно или във връзка с обезщетението, е представлявала непропорционална намеса при упражняването от страна на жалбоподателя на правото му на свобода на изразяване, така, както е гарантирано от чл. 10.”⁹

Г. Заключение

В обобщение, Съдът заключава, че обезщетението е било “предвидено от закона”, но не е било “необходимо в едно демократично общество”, тъй като, предвид неговия размер, във връзка със състоянието на националното право по съответното време, не е съществувала сигурност относно разумната връзка на пропорционалност с преследваната легитимна цел. Съответно, в това отношение има нарушение на чл. 10. От друга страна, забраната – разгледана самостоятелно или заедно с обезщетението – не е довела до нарушение на чл. 10.”

II. По твърдението за нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията

Жалбоподателят твърди, че е нарушено правото му на достъп до съд, гарантирано от чл. 6, т. 1 от Конвенцията, поради разпореждането на Апелативния съд, задължаващо го да внесе 124 900 лири гаранция за разносните

---

⁹ Решението е взето с единодушие.

на лорд Олдингтън по апелативното производство, като условие за разглеждане на жалбата му.

А. Приложимост на чл. 6, т. 1

“Макар и по този въпрос да не се спори, Съдът трябва да реши дали чл. 6, т. 1 е приложим в случая. Предишните свързани с клевета случаи, които Съдът е разглеждал по чл. 6, т. 1, са касаели все жалбоподатели, търсили съдебна защита на собствената си репутация. Съгласно установената практика, разпоредбата е приложима към такива производства, тъй като правото на добра репутация е “гражданско право” по смисъла на чл. 6, т. 1 (вж. например решението от 29.10.1991г. по делото *Хелмерс с/у Швеция*¹⁰, А.212-А, стр. 14, § 27). Чл. 6 трябва да се прилага и по отношение на ответник в такова производство, чийто изход е пряко решаващ за неговите “граждански задължения” по отношение на ищеца. Следователно, чл. 6, т. 1 намира приложение по настоящето дело.”¹¹

Б. Съобразност с чл. 6, т. 1

“Съгласно постоянната практика, чл. 6, т. 1 не гарантира право на обжалване. Независимо от това, от договаряща държава, която е установила система на обжалване, се изисква да осигури лицата под нейна юрисдикция да се ползват пред второинстанционните съдилища от основните гаранции на чл. 6 (вж. по-специално решението от 17.01.1970 г. по делото *Делкур с/у Белгия*¹², А.11, стр. 14-15, § 25). Все пак, начинът на приложение на чл. 6 при производствата пред такива съдилища зависи от характерните черти на съответните производства – трябва да се държи сметка за целостта на производствата по вътрешния правен ред и за ролята на второинстанционния съд в него (вж. напр. решението от 2.03.1987 г. по делото *Монел и Морис с/у Обединеното кралство*¹³, А.115, стр. 22, § 56 и споменатото по-горе решение по делото *Хелмерс*, стр. 15, § 31).”

“Подобно на правителството и на Комисията, Съдът не може да възприеме тезата на жалбоподателя, че разпореждането за обезпечаване на разноските е засегнало самата същност на правото му на достъп до съд и е било непропорционално от гледна точка на чл. 6. На първо място, случаят е бил разгледан в течение на около 40 дни пред първоинстанционния съд (...). Не се спори, че в това производство жалбоподателят се е ползвал от пълноценен достъп до съд. (...) Както бе посочено, трябва да се държи сметка за процедурите в тяхната цялост.

Действително, исканата сума – 124 900 лири – е била значителна и срокът от 14 дни за внасяне на парите е бил относително кратък. Все пак, нищо не сочи, че цифрата е била нереалистична оценка на разноските на лорд Олдингтън пред Апелативния съд или че жалбоподателят би могъл да намери парите, ако му беше дадено повече време.

Съгласно практиката на Апелативния съд, неплатежоспособността е основание за постановяване на обезпечение за разноски, но само при определени условия. При упражнене на дискрецията си да уважи молба за такова

---

¹⁰ *Helmerts v. Sweden*

¹¹ Решението е взето с единодушие.

¹² *Delcourt v. Belgium*

¹³ *Monel and Morris v. the UK*

обезпечение, Апелативният съд преценява дали мярката би съставлявала за засегнатата страна отказ на правосъдие, по-специално с оглед на съществуването на жалбата. Ако тя има разумни изгледи за успех, съдът не би бил склонен на разпореда такова обезпечение.

Съдът не намира, че мотивите, изложени от Апелативния съд за постановяване на обезпечението, разкриват какъвто и да било произвол. (...) Решението е било основано на цялостно и щателно изследване на релевантните фактори (вж. споменатото решение по делото *Монел и Морис*).

В светлината на горното, Съдът не намира, че националните власти са надхвърлили свободата си на преценка при определяне на условията, при които жалбоподателят е могъл да защитава жалбата си пред Апелативния съд. Не може да се каже, че тези условия са посегнали върху същността на правото му на достъп до съд или са били непропорционални на целите на чл. 6, т. 1. В съответствие с това, не е налице нарушение на тази разпоредба”.¹⁴

На основание чл. 50¹⁵ от Конвенцията граф Толстой Милославски не претендира обезщетение за неимуществени вреди, но иска от Съда да декларира, че той отговаря само за такова обезщетение, което би представлявало справедлива компенсация за лорд Олдингтън и би възстановило репутацията му. Съдът отхвърля искането, тъй като не е оправомощен от чл. 50 от Конвенцията да прави подобни декларации. Той отхвърля и искането за компенсация за имуществени вреди поради лишаване на жалбоподателя от възможността да упражнява професията си на историк, вследствие наложената му забрана. Съдът не намира, че е установена причинна връзка между констатираното нарушение и евентуални загуби или пропуснати ползи на жалбоподателя в резултат от забраната. Съдът уважава частично претенцията за разноски по делото, като прилага установените в практиката му критерии и отчита факта, че жалбата е само частично уважена.

---

¹⁴ Решението е взето с мнозинство от 8 гласа срещу 1.

¹⁵ След измененията с Протокол 11 – чл. 41.